

ULUSLARARASI BAKALORYA DİPLOMA PROGRAMI
A1 TÜRKÇE DERSİ UZUN TEZİ

GÖRÜNMEZ KENTLERDE, YENİ HAYATLAR

Araştırma Sorusu: Postmodernizmin bileşenleri açısından, İtalo Calvino'nun *Görünmez Kentler* adlı yapıtı ile Orhan Pamuk'un *Yeni Hayat* adlı yapıtları, "yolculuk" izleği bağlamında nasıl karşılaştırılabilir?

Ders: Türkçe A, Kategori 2

Sözcük Sayısı: 3990

İÇİNDEKİLER

1. GİRİŞ	3
1.1. Postmodernizm ve Bileşenleri	3
1.2. Görünmez Kentler ve Yeni Hayat Yapıtlarında Postmodernist Unsurlar	5
2. GELİŞME	7
2.1. Postmodernist Açıdan “Yolculuk” İzleğinin Nedenleri	7
2.1.a. Görünmez Kentler’de Yolculuğun Nedenleri ve Postmodernizm	7
2.1.a.i. Arayış	7
2.1.a.ii. Kendini Gerçekleştirme/Varlığını Tescilleme	9
2.1.b. Yeni Hayat’ta Yolculuğun Nedenleri ve Postmodernizm	10
2.1.b.i. Manipülasyon (Etkileyerek Var Olan Bilgiyi Değıştirme...	10
2.1.b.ii. Ruhsal Dengesizlik	11
2.1.c. Yapıtlarda Bir Yolculuk Nedeni Olarak “Merak”	12
2.2. Postmodernist Açıdan Yolculuk Sonuçları	13
2.2.a. Görünmez Kentler İçin	13
2.2.b. Yeni Hayat İçin	15
2.3. Tarihsellik ve Anakronizmin Yolculuk ile İlişkisi	16
2.4. Görünmez Kentler ve Yeni Hayat’ta Gizemli Yolculuklar	18
2.5. Somut Gerçeklik ile Soyut Gerçekliğin İç-İçe Olması	19
2.6. Alaycı Üslubun Yolculukların Aktarılması Üzerindeki Etkisi	21
3. SONUÇ	22
4. KAYNAKÇA	24

1. GİRİŞ

1.1 Postmodernizm ve Bileşenleri

Postmodernizm, 19. yüzyılın sonunda ortaya çıkmış Modernist edebiyat akımının ardıl formudur. Postmodernist edebiyat akımı, 20. yüzyılın sonrasında gerçekliğin çok boyutlu bir olgu olarak algılanmaya başlamasından ve analitik gerçekliğin yetersizliğinden dolayı ortaya çıkmıştır.¹ İdeoloji merkezli ve mantık çerçevesinde oluşan bir olay örgüsü ve uzamla modernist romanlara bir tezat niteliği taşımaktadır. Post-modernizmin önemli bileşenlerinden olan *gerçeklik* kavramı, felsefede “...var olanın karşıtıdır ve var olmayandır”² olarak tanımlanabilmektedir.

“...Bir yol içinde birleşen doğruların, yansımaların, soyut biçimlerin, ... izini sürebileceğimiz bedenden arındırılmış bir rasyonelliğin zihinsel uzamında hareket eder; öteki yol ise nesnelere dopdolu bir uzamda hareket eder ve yazılmış olanın yazılmamış olana, söylenebilecek ve söylenemeyecek şeylerin toplamına uydurur...”³

sözü de sorgulayıcı öncül edebî akımlarla post-modern soyutcul edebî anlayışının karşıtlığını gösterir.

Üstkurmaca, tarihsellik, merak/ entrika unsurları, metinlerarasılık ve somut ve soyut iç içeliği, post-modernizmdeki yıpratılmış gerçeklik olgusunun kurgulanmasında kullanılan temel bileşenlerdir.

¹ (Yürek, 544)

² Atatürk Üniversitesi Sosyoloji Bölümü 1. Sınıf “Felsefeye Giriş” ve 3. Sınıf “Çağdaş Felsefe Tarihi” Dersi Ders Notları

³ (Amerika Dersleri, Calvino, 82)

“Üstkurmaca”, kurmaca (hayali) ve gerçek olay örgüsü öğelerinin birleşimi ya da hikâye içinde hikâye olarak tanımlanabilir. Bir eserde “üstkurmaca”, kendini yıpratılmış bir olay örgüsüyle, sıkıca bölümlenmiş bir eser ve zamansal bir şekilde kurgulanmamış bir akış şeklinde kendini gösterir.

“Tarihsellik”, bir yapıtta tarihselliğe atıfta bulunma ve tarihi öğelerin varlığıyla gerçekleşir. Bu, aynı zamanda “anakronist” kurguyu da doğurur. Edebiyatta “anakronizm”, farklı tarihi dönemlerin eserde iç içeliği olarak tanımlanabilir.

Postmodern edebiyatta “metinlerarasılık”, bir eserde, başka yapıtlara göndermede bulunmak ya da farklı yapıt kesitlerini içinde bulundurmaktır.

Entriya unsurları da bir esere mistik boyut katarak üstkurmacanın kurulmasına katkı sağlar. Bu kapsamda mistisizm (gizem) postmodern edebi eserlerin bir aracı olarak olay örgülerine gerçeküstülük katar.

Somut ve soyut kavramlarının iç içeliği de daha önce bahsedilen teknikler kullanılarak oluşturulur. Bu kavramların tezat oluşturacak varlığı, esere postmodern edebi tarzın yansıttığı düş-gerçeklik kargaşasını katar.

Çalışmada, işbu postmodernist unsurlar ve teknikler, *Görünmez Kentler* ve *Yeni Hayat* yapıtlarındaki *yolculuk* izleğini kurma ve sürdürmedeki etkileri, benzerlikleri ve farklılıkları incelenecektir.

1.2 *Görünmez Kentler ve Yeni Hayat* Yapıtlarına Postmodernist Unsurlar Açısından

Genel Bir Bakış

Italo Calvino tarafından kaleme alınan *Görünmez Kentler*, Marco Polo'nun Uzakdoğu'ya yaptığı yolculuklar ve Kubilay Han'la tanışması gibi tarihî gerçeklikler üzerinde temellenmiş bir eserdir. Marco Polo, Kubilay Han'a hükümdarlığının aralarında Pirra, Adelma'nın da yer aldığı kentlerini, betimlemeler, benzetmeler ve simgeler yordamıyla aktarır. Bu anlatılarla gelişen yolculuğunun yanında Kubilay Han'la Marco Polo aynı zamanda psikolojik bir üstkurmaca içindedirler. Yolculuklar sırasında Kubilay Han kendi değerini ve bunun ne kadar sürebileceğini, anlatılan kentler üzerinden sorgular. Yüce Han için bu anlatılar, imparatorluğunun kaotik ve sıkıntılı durumundan bir kaçıştır. Yapıtın sonuna gelindiğinde Polo ve Kubilay Han, “*kabus ve beddualarla tehditler savuran kentleri*”⁴ incelemeye başlarlar ve yolculuklarının sonunda cehenneme varırlar. Cehennemin aslında içinde bulunduğumuz dünya ve zihindir.

Orhan Pamuk'un *Yeni Hayat* eseri ise birçok karakteri ve eş zamanlı olayları içerir. Yapıt, başkarakter Osman'ın (yapıtın ortalarına dek adı öğrenilmez) üniversiteden âşık olduğu Canan'da gördüğü bir kitabı okuyup büyülenmesiyle başlar. Canan'ın arkadaşı Mehmet bir koşuşturma sırasında vurulur ve ikisi de ortadan kaybolur. Osman ise kitabın vaat ettiği yerleri bulmak amacıyla, bir varış noktası olmaksızın otobüslere binmeye başlar ve bir gün bir kaza mahallinde yaralı olan Canan'ı görür. Zaman geçer, Canan iyileşir ve yine bir otobüs yolculuğunda kaza geçirirler. Yaralılar arasında dolaşırken, “o kitabı” okumuş Ali ve Efsun'la karşılaşır. Çiftin, Mehmet'in babası Doktor Narin tarafından organize edilen bayii

⁴ (Calvino, 203)

toplantısına gitmekte olduklarını öğrenen Osman ile Canan da oraya gitmeye karar verir. Toplantıda öğrenirler ki, geçmişte Nahit⁵, kitabı okumuş ve o kadar etkilenmiştir ki, herkesi bırakıp kitapta vaat edileni aramak üzere İstanbul'a gitmiştir. Babasıysa peşine farklı saat markalarını takma ad olarak verdiği casuslar takmıştır.

Osman; Mehmet'i bulur ve onu Dr. Narin'den aldığı emirle öldürür. Olaylardan sonra, Osman İstanbul'a geri döner, Canan başkasıyla, o başkasıyla evlenir. Günlerden bir gün Osman, "kitabın" yazarı (Rıfka Amca'nın karısı) Ratibe Teyze'ye gider. Evdeki Yeni Hayat Karamelaları'nı görür ve üretici Süreyya Bey'i aramaya başlar. Bulup onunla konuştuğundan sonra bir otobüse biner, kitapta vaat edilen *meleşgi* görür, otobüs kaza yapar ve Osman ölür.

Her iki yapıtta da olay örgüsü *yolculuk* izleği üzerinden gelişmektedir. Bu kapsamda her iki yapıt da postmodernist öğelerden yararlanır. *Yeni Hayat*'ta aktarılan *din* ve *ulusalcılık* konuları, bu konularca değinilen tarihsellik ve tekrar edilen *melek* imgesi, yapıt boyunca mistik bir temanın, roman-içinde-roman olgusuysa *üstkurmaca* kavramının sürdürülmesini sağlamıştır. *Görünmez Kentler'de* ise yine bir anlatısal üstkurmacaya değinilmiş, realizmle soyutçuluk arasında belirsiz geçişlerle mistik bir hava oluşturularak okura sunulmuştur.

Çalışmaya konu edilen yapıtlarda, olay örgüsü postmodern öğelerden etkilenerek oluşturulmuş ve temel izlek *yolculuk* olarak belirlenmiştir. Bununla birlikte, yapılan yolculukların sebeplerinin, gelişiminin ve sonuçlanmasının postmodernizmle bağıntıları farklılık göstermektedir. Bu farklılıklar, kullanılan postmodernist tekniklerin değiştirilmesiyle bağlantılı olarak ortaya konmuştur.

⁵ Mehmet'in gerçek adı Nahit'tir.

2. GELİŞME

2.1 Postmodernist Açıdan “Yolculuk” İzleğinin Nedenleri

2.1.a. *Görünmez Kentler’de Yolculuk’un Nedenleri ve Postmodernizm*

2.1.a.i. Arayış

Görünmez Kentler adlı yapıtta iki tip arayış vardır, biri soyut, diğeri somut. Somut olan arayış, Kubilay Han’ın Marco Polo’nun anlattığı hikâyedeki betimleme ve imgelemler yoluyla hükümdarlığındaki kentleri arayışı bağlamında okuyucuya sunulmuştur. Soyut olarak incelendiğinde ise arayış Marco Polo ve Hünkâr için de çok boyutlu bir hâle gelir: ruhsal bir yolculuk, kişilik ve kesinlik arayışı. Bu olgular, üstkurmaca tekniği kullanılarak ortaya çıkmıştır.

Yapıttaki olay akışı oldukça durağan olup, somut bağlamda sunulan arayış, olay örgüsünün temelini oluşturmaktadır. Eserin başlangıcından itibaren, Kubilay Han’la imparatorluğu arasında bir uzaklık sezilmektedir. Olay örgüsünde saray dışına yalnızca anlatılar yoluyla çıkılması, buna bir kanıttır. Böyle bir kurguda, Kubilay Han, sarayın dışına çıkmadan güç ve hükümlanlık arayışı içindedir ve hakimiyetini belli etmek istemektedir. Buna yönelik kaygısı, Marco Polo’ya “(...) imparatorluğuma sahip çıkabilecek miyim nihayet?”⁶ diyerek yönelmesiyle de anlaşılır. Anlatısal yolculuk, hakimiyet arayışından gücünü elde etmektedir.

Arayış, aynı zamanda üstkurmacı bir soyutluk çerçevesinde eser boyunca okura bir yolculuk nedeni olarak sunulmuştur. Marco Polo’nun “...ya da çok zaman önce, bir yol sapağında, saptığı yola değil de onun tam karşısındakine sapsaydı, (...) o meydana o adam değil,

⁶ (Calvino, 72)

kendisi olabilirdi şimdi.”⁷ sözlerinden anlaşılacağı üzere, tarif edilen şehirler, kişiliği, özümlemiş dünyevî görüşü ve zihni etkileyen etmenlere sahiptir. Kubilay Han da zihninde bulunduğu duygu durumunu anlamlandırıp imgelemeye çalışmaktadır. Hünkâr’ın, soyut, fikrî bir cehennemi, eserde aktarılan anlatı yolculuğuyla somutlaştırma çabası, Marco Polo’nun “... *Biz canlıların cehennemi gelecekte var olacak bir şey değil, eğer bir cehennem varsa, burada, çoktan aramızda...*”⁸ sözleriyle son bulur. Görüldüğü üzere bu arayış, Han’ı olay örgüsünün başından, eserin sonuna sürüklemiştir.

Arayışın farklı şekillerde ele alınması, eserdeki üstkurmaca tekniğiyle sağlanır. Üstkurmaca tekniği, yapıtta “hikâye içinde hikâye” olarak kullanılır. Bu “gerçek” olay örgüsüyle hareket eden hikâyeye “düşsel” olay örgüsü ile hareket eden hikâyeye, birbirinden bağımsızdır; ancak aradaki bulanık geçişlerden dolayı bu okura hissettirilmez. Böylece, *düşsel arayış* izleği, Kubilay Han’ın hayatının bir parçasıymışçasına verilip yolculuk nedenlerinden olan *arayış*’ı esere dahil eder.

2.1.a.ii. Kendini Gerçekleştirme / Varlığını Tescilleme

Görünmez Kentler adlı eser, yazarın araya girmeksizin rüyavârî betimlemeler ve imgelemlerle oluşturduğu kentleri aktarmasının bir sonucu olarak, olay örgüsüyle kent anlatımları arasında zahmet harcanmamış ve doğal ancak keskin çizgili bir ayırım gözetir. Bu tip bir örgü, akıştaki “varlık” ve “olmak” izleklerini destekler. Bu izlekler, aynı zamanda Kubilay Han’ın yapıttaki yolculuğa tutunmasının ve yapıttaki soyutcul ve gerçeküstü elementlerin var olmasının önemli bir nedenidir.

⁷ (Calvino, 76)

⁸ (Calvino, 204)

Eserdeki her kent betimlemesi, *Kentler ve Ölümler*, *Kentler ve Gökyüzü*, *Kentler ve Ad* gibi başlıklar altında kaleme alınmıştır. Bu başlıklar, Marco Polo'nun bahsettiği her kentte benzer şekilde varlık gösteren öğelerdir. Her şehrin bir adı vardır, bir materyali ve dokusu vardır, bir geçmişi ve şimdisi vardır. Zaten bunlar sayesinde Marco Polo kentleri anlatırken bu kadar etkileyici olmuştur.

Yukarıda bahsedilen öğeler, aynı zamanda Kubilay Han'ın neden eserdeki düşsel yolculuğa sıkı bir şekilde bağlı kaldığının da cevabıdır. Han, imparatorluğunu tanımadığından, kendini tam anlamıyla somut bir hükümdar olarak görmemektedir. Sonuç olarak, bu “gerçek” kentler yoluyla kendi varlığını tescilleme amacı güder, yolculuğun sebeplerinden biri de varlığını tescilleme. Bu neden, *Görünmez Kentler*'de postmodernizmin bir bileşeni olan “tarihsellik” altyapısıyla verilmiştir. Tarihsellik yoluyla gerçeklik ve kurma kavramları birleştirilmiştir ve tarihî bir olgu olan hükümdarlığına sahip çıkma/hükümdarlığını tescilleme isteği ve amacı eserde yolculuğun bir sebebi olarak aktarılmıştır. Aynı zamanda, hükümdarın kaybolmuşluğu, *Görünmez Kentler*'e *mistik* bir katman eklemiştir. Mistisizm, postmodernist edebiyat eserlerinde kullanılan bir öğe olmakla beraber, *Görünmez Kentler*'de “kaybolmuşluğa” anıştırmış, Kubilay Han'ın bu bulanıklıktan çıkıp kendi varlığını tescilleme amacını okura aktarmıştır.

2.1.b. Yeni Hayat'ta Yolculuğun Nedenleri ve Postmodernizm

2.1.b.i. Manipülasyon (Etkileyerek Var Olan Bilgiyi Değiştirme)

Yeni Hayat'ta iki farklı yolculuk vardır. İlki, Osman'ın Yeni Hayat'ta vaat edilen yerleri bulmak, Canan'a ulaşmak ve Mehmet'i (Nahit) bulmak için çıktığı yolculuktur. Diğer, belki

de daha kilit yolculuk ise Nahit'in Yeni Hayat'ı okuduktan sonra çıktığı yolculuk ve bunu takiben gelişen olaylar silsilesidir. Ancak her ikisinde de yönlendirici bir güç vardır ve bu güç temelde, okudukları kitaptır.

Eserdeki etkileme ve kurmaca, Canan'ın kendi güzelliğini kullanarak Osman'ı "kitabı" okumaya ikna etmesiyle başlar. Yolculuk da böyle başlar ve yine Mehmet'in vurulması, olay örgüsünü ilerletir, Osman'ı yolculuğa iter. Aynı zamanda, yukarıda da bahsedildiği üzere Mehmet'in İstanbul'a gelişi de kitaptaki manipülasyonun sonucudur. Eser ilerledikçe, Osman'ın Mehmet'i⁹ aramak üzere yola çıkması da gerçeği bulma amacı gütmesi de siyasi yönlendirmedir.

Manipülasyon/yönlendirme, eserde metinlerarasılık olgusu kullanılarak aktarılmıştır. Eserde, "Tommiks", "Yeni Hayat" gibi kurmaca kitaplardan bahsedilir. "Yeni Hayat", Osman'ı değiştirip yolculuğa başlatmıştır. Aynı zamanda, yolculuk temasının Mehmet ve Doktor Narin kısmının işlenmesinde de siyasal içerikli hikâyelerin rolü vardır.

2.1.b.ii. Ruhsal Dengesizlik

Ruhsal dengesizlik, duygu değişimleri, zihinsel karmaşıklık ve bununla ortaya çıkan soyutlanma olarak incelenebilir. Yine, bir edebî eserde bu olgu, düzlemsel olmayan bir olay örgüsü ve ruhla ilgili betimlemelerle kendini belirtir. Osman'ın *otobüs yolculuklarına* başlaması, birçok yüzeysel nedende incelenebilir.¹⁰ Ancak, yolculuğu ilerleten, başlatan ve sonlandıran, yani yolculuğa sebep olan esas etmen bütün "yüzeysel nedenlerin" ve olay

⁹ Gerçek ismi ile Nahit

¹⁰ Sebepler, kitabı okuması, Mehmet'in vurulması, Canan ile tanışması gibi isimlendirilebilir.

örgüsünün ruhu ve akıl sağlığı üzerinde bıraktığı etkiler sonucu ortaya çıkan bir “ruhsal dengesizliktir”.

Osman’ın dengesiz ruh hâlini başlatan etki, eserin başında “o” kitabı okumasıdır. Bundan sonra o kitaba takıntılı bir bağlılık geliştirmiştir ve kitapta vaat edileni aramak için yola çıkar. Kazalarda huzur bulur. Bu huzura ulaşmak için daha da çok yolculuk eder. Aynı zamanda, takıntı hâlinde Mehmet’i (gerçek adıyla Nahit’i) araştırmaya başlar ve o sırada kafasına birçok düşünce işlenir. Bu etmenler de yolculuğa devam etmesinde önemli bir rol oynamıştır.

Ruhsal dengesizlik olgusunun aktarılmasında, birçok imge ve motif kullanılır. Ancak bu motifler, bir düşünce zinciri ile eserde yer almaz, aksine kopuk ve ucu açık bir şekilde verilip okurun bazı noktaları tamamlaması beklenir. Eserdeki belirsizlik de aynı zamanda anlatıcı (ben) olan Osman’ın zihin dünyasının bir yansımasıdır. Örneğin “melek” imgesi, eserde sık sık tekrar edilir. “...meleğin vasıfları o kadar çoktur ki... hangi melek olduğu oldukça belirsizleşmiştir.”¹¹ Melek, eserde Canan’ı, kazaların sonundaki “o” ideali, İslami çağrışımları ve yeri geldikçe çöküntüden kaçışı simgeler. Sonuç olarak, böyle bir karmaşa, yolculuğa neden yaratır ve sonrasında ona ivme kazandırır.

2.1.c. Görünmez Kentler ve Yeni Hayat’ta Bir Yolculuk Nedeni Olarak “Merak”

Merak, insanın keşfetme isteğidir. Öyle bir istek ki, keşfedilen olgunun onu etkileyip etkilemeyeceğini düşünmez, bu isteğin sonuçlarını değerlendirmez. Çalışmada karşılaştırılan her iki eserde de merak, böyle bir istektir ve yolculuklara bir sebep oluşturur.

¹¹ (Yaprak, 297)

Kubilay Han, Marco Polo'nun anlatılarıyla hükmettiği toprakların izini sürmeyi amaçlamaktadır. Bununla birlikte, Marco Polo'nun "...Yolcu sahip olduğu tenhayı tanır, sahip olmadığı ve olmayacağı kalabalığı keşfet..."¹²me arzusu vardır. Bu iki tür "merak" da yolculuğun sürdürülmesi adına bir sebep olarak yapıtta sunulur. Merak olgusunun kentler ile bağdaştırılmasında ve bir yolculuk nedeni hâline gelmesinde postmodernizmin kromatik tarih anlayışına karşıt bir tarih anlayışı kullanılmıştır. Kentler, zamansız birer olgu bütünü olarak aktarılmasından ötürü soyutlaşmışlardır ve onları arayış, düzlemsel (kartezyen) bir harita üzerinde mümkün olmamıştır. Böyle bir tekniğin kullanılmasının sonucu olarak da (bilinmeyen bir forma duyulan) merak, yolculuğu tezgenlemiştir.

Yeni Hayat'ta merak olgusu, vaat edilen kitaba ulaşma ve Mehmet'i bulma amacı çerçevesinde verilmiştir. Eserin temel kurgu unsurlarını oluşturan bu olaylarda bulunan gizem ögesi, Osman'ı yolculuk etmeye itmiştir. İlk yolculuk halkası olan Doktor Narin'e ulaşma, "kitabın" bilinmezliğiyle ivmelenmiştir. Yapıtta, ikinci yolculuk halkası olan Mehmet'i arayış ise "gerçeğe" ve "doğruya" ulaşma gibi amaçlar temelinde, "merak" sebebiyle başlamış ve devam etmiştir. Yapıtta simge, imge ve değişime açık olay kurgusu yoluyla sağlanan gizem, postmodern bir araç olarak bulunur.

2.2. Postmodernist Açıdan Yolculuk Sonuçları

2.2.a. Görünmez Kentler

Merak, arayış, varlık gibi ögeler ile şekillenen Kubilay Han ile Marco Polo'nun zihinsel yolculuğu, yine bu tip izlekler çerçevesinde sonuçlanmıştır. Bununla beraber *Görünmez*

¹² (Calvino, 76)

Kentler adlı eserin bitişinde aynı zamanda “satranç oyunu” ve “atlas” imgeleri, yolculuğun sonlanmasında ve sonuçlarında yadsınamaz birer araçtır: “... *Özlerine varabilmek için fetihlerini soyutlaya soyutlaya son işleme gelmişti Kubilay: imparatorluğun hazinesi ve son kesin fethin yalancı kılıflarıydı yalnızca; düzgün, cilalı bir tahta parçasıydı fethedilen.*”¹³ Karamsar bir ton ile kaleme alınmış satranç oynama ritüelleri, satranç tahtası ve oyunu ile Marco Polo ve Han’ın yolculuğu arasında paralellikler kurar. Her ikisi üzerinden de türlü yerler gezilmiştir ve her ne kadar o sırada anlamlı görünse de Kubilay’a göre *quid pro quo* (verilen şey karşılığında alınan şey) herhangi bir kazanç elde edilememiştir. Yolculuğun büyüü kalktığında tek fethedilen “...*cilalı bir tahta parçası...*”¹⁴ olarak kalmıştır.

Atlas imgesi ise yolcuğu Marco Polo bakış açısından sonlandırır. Ona göre de yolculuk daha bitmemiş, yalnızca yeni “şehirleri” gezmeyi olası kılmıştır. Kubilay Han’ın herhangi bir yere ulaşamamanın ve huzura erememenin verdiği pesimizme karşın Marco Polo, kaygıları anlamsız görmektedir, öyle ki, “...*eğer bir cehennem varsa, burada, çoktan aramızda...*”¹⁵. Ona göre tek yapılabilecek şey, daha farklı diyarlara “yolculuk” etmektir.

Eserin sonuçlanmasında soyut-somut ilişkisi postmodernist bir teknik olarak kullanılmıştır. Ne soyut açıdan ne de somut açıdan yolculuk, iki karakter için de sonlanmamıştır. Ancak zihinsel ve duyuşal açıdan bir ilham bekleyen Kubilay için bu bir hayal kırıklığıdır. Soyut ve somutun iç içe bulunması durumundan ötürü de gerçek anlamda da bir ilerleme kaydedilmemiştir. Başlanılan yerde, yolculuk bitmiştir.

¹³ (Calvino, 173)

¹⁴ (Calvino, 173)

¹⁵ (Calvino, 204)

2.2.b. *Yeni Hayat*

Yeni Hayat yapıtında (da), yolculuğun bitişi farklı açılardan incelenebilir. Bu durum, eserin sonundaki sonuçlandırılmamış içerik unsurları ile sağlanmıştır. Bunlardan biri “melek”in açık çağrışımıdır. Eser, alt metin olarak sunulan kazanın gerçekleşmesi ve Osman’ın “*O yeni ışıktaki, otobüsün sağ ön camında meleği gör...*”¹⁶mesiyle biter. Bu sırada, meleğin dinî bir çağrışım mı olduğu, Osman’ın hayal ürünü Canan mı olduğu, yoksa bir varlıktan farklı olarak bir ideal mi olduğu, okurun inisiyatifine bırakılır.

Yapıtta kaza olgusu, dönüştürücü bir an olarak gösterilmektedir: “*Nedir zaman? Bir kaza! Nedir hayat? Bir zaman! Nedir kaza? Bir hayat, yeni bir hayat...*”¹⁷ Sonuç olarak eser ve Osman’ın dünyevî yaşamı, bir kazayla son bulur. Ancak “*...hemen yeni bir dünyaya geçecek...*”¹⁸ ve soyut bir boyutta varlığını devam ettirecektir. *Yolculuk* izleği, eserin bitiminde de bir dış kurgu yaratmak için kullanılmıştır. Postmodernist açıdan düş ve gerçeği birleştiren roman, eserin sonucunda okura gerçeği sorgulatarak eserin postmodern özelliğine bir kez daha dikkat çekmiştir.

2.3. Yapıtlardaki “Anakronizm”in Yolculuk İle İlişkisi

“Postmodernizm ‘tarih’i, herkes tarafından kabul edilmesi gereken biricik gerçek olarak görmez.”¹⁹ Bu bağlamda tarihsellik, iki yapıtta da öznel ve kopuk bir neden-sonuç ilişkisiyle olay örgüsüne dayandırılır. Böylelikle tarihsel anakronizm de her iki yapıtta da bulunur.

¹⁶ (Pamuk, 246)

¹⁷ (Pamuk, 53)

¹⁸ (Pamuk, 247)

¹⁹ (Yaprak, 50)

Görünmez Kentler'de kurgu, tarihî bir gerçeklikten yola çıkılarak başlar. Ancak bu tarihî gerçeklik, eserdeki zihinsel yolculuklar ile saptırılır ve gerçeküstü bir hâle bürünür. Öyle ki eserin başında belirgin olan yer, zaman kavramları, yolculuk ilerledikçe soyutlaşır. Hâlâ gezilen şehirlerden veya olay örgüsünden kaynaklı bir tarihsellik vardır ancak bu, postmodernist bir teknik ile saptırılır ve neden-sonuç ilişkisi koparılır. Bununla birlikte, eserdeki temel anakronist öğeler “...bundan bin yıl sonra Pasifik'in başkenti olarak doğacak ve adı belki San Francisco olacak...”²⁰ gibidir. Bununla birlikte, *Yeni Hayat*'taki tarihsellik, içinde daha kısa bir kronolojiyi barındırır. Bu kronoloji Mehmet'in kitabı okuması ile başlar ve Osman'ın bir otobüse binip “...Oysa ben evime dönmek istiyor(dum)...”²¹ demesiyle son bulur. Ancak bu iki olay arasında geçen olay örgüsü *Görünmez Kentler* romanında olduğu gibi kesik bir şekilde okura aktarılmıştır ve birbirine açık bir şekilde bağlandırılmamıştır. *Yeni Hayat*'taki anakronist öğeler daha yakın tarihe ait olmakla beraber, eserde verilen alıntılar, geçmiş tarihi eserde süregelen “melek” ve “aşk” olgularına anıştırır:

“Melekler insan denen halifenin yaratılışındaki sırra eremediler.

İbnî Arabi, Fusûsü'l Hikem”

“Geri dönmek isteyen ötesine geçmemesi gereken bölgesine ayak bastım hayatın.

Dante, Yeni Hayat”²²

Neden ve sonuç ilişkisinden sıyrılarak sunulan *tarihsellik*, olay örgüsünün yer/zaman öğelerine olan sıkı ve didaktik bağını kırar. Bu sayede okuyucuya eserin gerçeküstücülük, soyut-somut iç içeliği temaları aktarılır ve “zihinsel” bir yolculuk olduğuna dikkat çekilir.

²⁰ (Calvino, 179)

²¹ (Pamuk, 247)

²² (Pamuk, 216-217)

Öyle ki, Marco Polo ve Kubilay Han'ın zihinleri de eserde aktarılan kopuk tarihselliğin bir yansımasıdır.

Anakronist atlas, esere klasik mantık ile tanımlanamayacak öğeler de ekler. Böylece ortaya iki çıkarım çıkar. İlki, bütün kentler birbirleriyle bağlantılıdır ve anlatılan atlas aynı zamanda şehirlerin dokusunu, kültürünü ve onları şehir yapan “eter”²³ ini de içinde barındırır sonucudur. İkincil bir çıkarım ise, aslında *Kentler ve Gözler*, *Kentler ve Gökyüzü* şeklinde gruplandırılmış kentlerin tam anlamıyla bir düşünce deneyi olduğudur. Eğer ki ikinci önerge kabul edilirse eser, mistik bir düşünce yolculuğuna indirgenir.

Yeni Hayat'ta ise tarihselliğin yapısal bir işlevi vardır. Parçalanmış bir geçmiş-bugün anlayışı sayesinde geçmiş, yalnızca esas olay örgüsünün gerektirdiği miktarda verilmiştir. Bu sayede eserde mistik bir atmosfer yaratılırken aynı zamanda okur da mantıksal gerçeklerden soyutlanmış bir şekilde esere dahil edilir. Öyle ki okur da aynı zamanda bir yolculuğa çıkar.

Yapıtta anakronizm, eserde ileti vermek ve imge çağrışımlarında bulunmak için de kullanılmıştır. Eserde Canan ile özdeşleşen “melek” imgesi, İbni Arabî'den örneklenirken Canan'ın saflığına ve bir anlamda da Osman ile yollarının ayrılması sonucu gerçek aydınlanmayı yaşamadığı alt anlam olarak verilir. Bununla birlikte Dante'nin “Yeni Hayat” adlı eserindeki “geçilmemesi gereken bölge” de Osman'ı yıldırان ve zorlayan, aynı zamanda olay örgüsünün dışında başka siyasi gerçeğe, ancak temel olarak Rıfat Amca'nın kaleme aldığı “Yeni Hayat'taki gerçeğe bağlanır.

²³ Eter, 20. Yüzyıl fiziğinde maddenin özü anlamında kullanılırdı.

2.4. *Görünmez Kentler* ve *Yeni Hayat*'ta Gizemli Yolculuklar

Postmodernizm, tek gerçekliği reddeder ve görece gerçekliği savunur. Görece gerçeklik ise postmodern edebiyata mistik unsurlar katılmasında önemli bir araçtır. *Görünmez Kentler* ve *Yeni Hayat* adlı eserler, mistik olgu, tema ve imgeleri içlerinde barındırırlar. Bu tip olguların, üstü kapalı ve dünya dışı aktarımı ve aynı zamanda polisiye unsurları, her iki esere de mistik bir element katar.

Görünmez Kentler'de temel mistik olgu, kentlerin anlatımı sırasında kurulur. Eserde, kentlerin farklı özelliklerine dikkat çekilerek oluşturulmuş on bir alt başlık bulunur. Bunlardan biri de, "Gizli kentler" dir. Bu bölümlerde, şehirlerin gizemli ve beklenmedik yanlarına dikkat çekilir. Calvino, bir kentin nasıl gelişeceğini, yüzeysel görünümünün altında neler yattığının zor anlaşıldığına dikkat çeker. Bu düşünceleri aktarırken imge ve çağrışımlardan yararlanır. Bunlar işlevsel açıdan incelendiğinde, *Yeni Hayat*'tan farklı olan bazı yorumlar ortaya çıkar. Kentler, Marco Polo ve Kubilay Han'ın zihinlerinin bir yansımasıdır. Bu temel üzerinden ise gizem unsurların, "zihinlerinde çıkmayı bekleyenler" oldukları varsayılabilir. Öyle ki eserin son kenti, "Gizli kentler" başlığı altında verilmiştir. Bu postmodern olgu, eserde içerik ile bağıntılıdır.

Bununla birlikte, *Yeni Hayat*'taki gizem olgusu, siyasi altyapı ve soyut anlatım ile verilmiştir. Eserde, Osman'ın Ratibe Teyze'ye gitmesi, Yeni Hayat karamelalarını görmesi, Osman'ı takip eden OPA²⁴ kokusu, İslami söylemler, dönem Türkiye'sinde bahsi geçen terörizm gerçeği, esere gizem katar. Bu kavramlardan bir örneklem incelendiğinde, postmodern

²⁴ OPA, *Yeni Hayat*'ta sıkça adı geçen bir tıraş sabunu markasıdır.

gizemin yapıttaki işlevi ortaya çıkar. Eser boyunca entrika ile bağdaştırılan karakterler, “...arkasından kesif bir OPA kokusu bırakarak ...çık...”²⁵ar. Yalnızca tekil bilgiler sağlayan yazar, tek bir iz ile okuru arayışa iter. Bu, okuru da hikâyeye dahil etmek için bir yoldur. Aynı zamanda temel olaydan sapmış (gibi görünen) ikincil bir entrika yaratımı ile, *Yeni Hayat*’taki gizem olgusu eseri çok boyutlu bir hâle sokar.

2.5. Somut Gerçeklik ile Soyut Gerçekliğin İç-İçe Olması

“Postmodernizme göre dil dışında bir gerçeklik yoktur.”²⁶

Görünmez Kentler’de de *Yeni Hayat*’ta da, soyut ve somut ifadeler, olaylar ve simgeler bağlamında birlikte aktarılmıştır. Öyle ki yazın dışında aktarılan her olgu hem kesin hem de bulanık ve yıpratılmış bir gerçek olarak anlaşılabilir. Bu ayrımın her iki eserde de yapılmaması, yapıtların kısır bir olay örgüsüne bağlı kalınmadan aktarılmasını ve metin üstü bir özellik kazanmalarını sağlamıştır. Bununla birlikte soyut-somut iç içeliğinin her iki eserde de kurulumu bazı yapısal farklılıklar gösterir.

Çalışma boyunca birçok kez bahsedildiği üzere *Görünmez Kentler*’de soyut-somut olgusu, iki tip yolculuğu aktarır. İlk yolculuk, Marco Polo’nun aktardığı fiziksel yolculuktur. O, “...ama kime ulaştığını bilmediği işaretleri bir araya getirerek kusursuz kenti parça parça kuracağını düşünür...”²⁷. Bu da ikinci tip yolculuğu, Kubilay Han ile Marco Polo’nun çıktığı düşsel ve zihinsel yolculuğu birleştirir.

²⁵ (Pamuk, 22)

²⁶ (Yaprak, 50)

²⁷ (Calvino, 203)

Yeni Hayat'ta kurgulanan soyut-somut iç içeliği, eserde kurguya katkı sağlamakla beraber, yapısal anlamda da yapıtın oluşmasına katkı sağlamıştır. Olay örgüsü kuruldukça herhangi bir varsayım üzerinden hareket etmeyen yazar, yalnızca *Yeni Hayat* eseri kapsamında anlamını koruyan bir örgü yaratmıştır. Aynı zamanda “kaza”, “büyüleyici kitap” gibi olguları esere katarak eserde statüğü kırmıştır. Bununla birlikte, somut sevda olarak “...*Aşk telefon çalacak diye beklemektir.*”²⁸, ve soyut bir anlatım olarak “...*Aşk, aşkın sebebidir.*”²⁹ gibi iki cümlenin eserde birlikte verilmesi, yukarıda da bahsedildiği üzere statik bir aktarımı kırarak postmodern edebiyatın kişisel gerçekliğini (yazarın gerçeği) ve çok boyutluluğunu örnekler. Aynı zamanda eserdeki yolculuk da bu çok boyutluluk çerçevesinde düzlemsel bir olgudan çıkarak manevî, fiziksel, düşünsel anlamda bir yolculuğa dönüşür. Eserdeki birçok kavram, yukarıda verilen alıntı gibi pek çok anlamı içinde barındırır.

2.6. Alaycı Üslubun Yolculukların Aktarılması Üzerindeki Etkisi

Alaycı üslup, *Görünmez Kentler* ve *Yeni Hayat*'ta ironi ve mizah olguları çerçevesinde yaratılmıştır. Tariz sanatı (ironi), anlatılandan farklı bir anlamın kastedilmesi ile kendini gösterir. Bununla birlikte mizah, yazarın ya da eser kişinin şaka yapmasıyla kendini postmodernist romanlarda gösterir. Bu iki etmenin eserlerde verilmesi ile de alaycı bir üslup oluşur. Böylece yolculuk etmenleri, sonuçları ve yolculuk, postmodernist bir altyapı ile aktarılır.

Görünmez Kentler'in başlığı, kitapta aktarılan ile çatışma içerisindedir ve bu çatışma, ironi oluşturur. Öyle ki başlık, eserde anlatılan şehirlerin aslında var olmadığını, görünür

²⁸ (Pamuk, 205)

²⁹ (Pamuk, 205)

olmadığını okura aktarır. Ancak, Marco Polo'nun eserindeki şehirleri anlatışındaki ayrıntı ve motif, bunların “aşırı gerçek” şehirler olduğunu okura gösterir. Diğer bir ironi ise , “... *Özlerine varabilmek için fetihlerini soyutlaya soyutlaya son işlemle yüz yüze gelmişti Kubilay...*”³⁰ anlatımı ile de görüleceği üzere o kadar yeri fethetmiş bir imparatorun ufalmak, öze inmek ve basitleşmek isteyişidir. Bununla birlikte eserdeki alt yapı olarak verilen sıradanlığın mizansenliği “*Yaşamdan ölüme geçiş çok ani olmasın diye Eusapialılar kentlerinin bir eşini kurmuşlar yer altına...*”³¹ ile örneklenebilir. *Yeni Hayat*'taki ironilere örnek olarak, somut bir algı ile bakıldığında, yazarın (Osman) kaza mahallerinde canlılık ve heyecan bulmasına karşın bir kazanın onun sonunu getirmesidir. Ayrıca Osman'ın “gerçeküstünü”, “vaat edileni” bulma amacıyla başlayan yolculuğunun, sıradan bir evlilikle aile babası olup sonlanması, eserdeki durumsal ironilere bir örnektir.

Sonuç olarak, alaycı üslubun içinde barındırdığı ironik ve mizahi öğeler, eserlerdeki konu bütünlüğünü yıkmıştır. Öyle ki eserlerin ironileri, okura “doğru” kavramını sorgulatar. Olay örgüsü boyunca süregelen durumsal ironiler sayesinde eserler ve sonuç olarak yolculuklar birçok farklı düzlemde tartışılmaya açık hâle gelir. Örneğin “görünmez kentler” ironisi, yukarıda da bahsedildiği üzere eserdeki yolculuğa iki farkı bakış açısı katmıştır. Her iki eser de bu tip karşılaştırmalara olanak verecek şekilde kurgulanmıştır.

3. SONUÇ

Çalışmanın ana sorunsalı olarak Calvino'nun *Görünmez Kentler* ve Pamuk'un *Yeni Hayat* eserleri, postmodern içerikleri ve yapıları bağlamında ve *yolculuk* izleği çerçevesinde

³⁰ (Calvino, 173)

³¹ (Calvino, 152)

incelenmiştir. Bu süreçte, *yolculuk* ve yolculuk ile bağlantılı kavramların işlenişinde postmodern tekniklerin görevi ve postmodern felsefenin *yolculuk* ile bağlantısı her iki eserde karşılaştırılmıştır.

Kurgu evrenleri yolculuk izleği üzerine kurulmuş bu iki eser, izleğin var oluş sebepleri açısından benzer nedenlere sahiptir. Her iki eserdeki yolculuğun ana sorunsalı, “arayış”tır. Ancak, *Görünmez Kentler*’de yolculuk, fiziksel bir yolculuk değildir. Marco Polo ve Kubilay Han, yolculuğu saraydan çıkmadan tamamlar. Oysa *Yeni Hayat*’ta geçen yolculuk, İstanbul’dan Viranbağ’a kadar uzanır. Yine, her iki eserde de üst kurgudan dolayı oluşan gizem teması yolculuğa yön vermiştir. Bununla birlikte, *Görünmez Kentler*’de bu gizemin kaynağı Kubilay Han’ın kendine ve ülkesine karşı yabancılığıdır. Oysa *Yeni Hayat*’ta polisiye elemanları ve Osman’ın zihinsel ve fiziksel durumu, bu gizemi, bir yolculuk sebebi olarak bulundurur.

Postmodernizmin anahtar kavramlarının varlığı açısından benzer özelliklere sahip olan eserler, işlenişleri kapsamında farklılık gösterirler. *Görünmez Kentler*’de etkin bir olay örgüsünün var olmayışı, “somut-soyut gerçeklik”, “anakronizm”, “mistik” kavramlarının simgesel ve temsili açıdan iletimine yol açmıştır. Böylece, çalışmada incelenen postmodern teknikler, çıkarımlar yoluyla karşılaştırılmıştır. Bununla birlikte, *Yeni Hayat*’ta karmaşık ve etkili bir olay örgüsünün varlığı ise postmodern öğeleri açıkça ortaya atmış ve kurgu yaratılırken kullanmıştır. Böylece, okuru da esere dahil eden bir atmosfer yaratılmıştır. Aynı zamanda her iki eser de metinlerarası özellikler göstererek, postmodernizmin zamanlar-arası özelliğine dikkat çekmiştir.

4. KAYNAKÇA

Pamuk, Orhan. *Yeni Hayat*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2015.

Calvino, Italo. *Görünmez Kentler*. Çev. Işıl Saatçioğlu. Yapı Kredi Yayınları, 2007.

Calvino, Italo. *Amerika Dersleri*. Çev. Kemal Atakay. Yapı Kredi Yayınları, 2007.

Yürek, Hasan. *Modernist Roman Üzerine*. Genç Bilim Adamları Sempozyumu.

Yaprak, Tahsin. *Postmodernizmin Orhan Pamuk'un Romanlarındaki Yansımaları*. Yüksek Lisans Tezi, Adıyaman, 2012.

Vrbančić, Mario. "A Dream of the Perfect Map – Calvino's Invisible Cities." [sic] - a journal of literature, culture and literary translation 2.2 (2012): n. pag. Web.

